

Nushası 10 kuruş

Senelik abonası
100 kuruş

Posta ücreti 40 Para

İstanbul

Posta ücreti 10 kuruş

Şehremaneti Mecmuası

[Şehremaneti tarafından ayda bir çıkarılır]

Sene : 6

Kânunsani 1929

Sayı : 65

Bu günün en büyük işi

Çok değerli Türk milliyeti , iktisadi noksanlarının eenebi parası vepiyasına nisbetle bazan bir buhran tevhit edeceğini de bu defa görmüş ve bundan ibret alarak mesaisinde, iradında kararlı ve daimi bir muvazene elde etmek lüzumunu bütün icabâtıle anlamış halde milli tedbirler ve teşekküllere faal bir inhimak ile ehemmiyet vermiştir. Bundan pek mes'ut neticeler çıkacağı şüphesizdir.

Her millet, hayatının basit ve münzevi halden çıkıp , muhtelit ve girgin hale girdiğini anlayınca ona göre içtimai teşkilâta ihtiyaç hissedeceği meydandadır. Mecmuamızın bundan evvelki 63-64 numaralı sayısının başındaki «Mustahsil İstanbul» makalemizde anlatılmak istenen içtimai kabiliyet ve onun zıttı olan iş ve istihsal azlığı gine hep bu noktaya varan bir tetkikten başka bir şey değildi.

Şu kadar ki, yalnız İstanbul hakkında yapılan bu tetkikin zihnen tevsii bize bir hakikat ifade eder, o da asrı hazır

iktisadiyatının aslâ ve kat'â basit olmadığı ve her halde teşkil ve tertip itibarile bir mesai ve alâtü edevata , müşterek mesai ve tesanüde , içtimai teazzuv ve milli krediye muhtaç olmasıdır . Böyle olmazsa ne olur sūaline cevap vermek zait değilse bile oldukça kısadır , buna: Böyle olmazsa istihsal zayıf,harice ihtiyaç daimi , ve serveti umumiye tehlikeye maruz , sarfolunan kuvvetler az semereli yani büyük kısmı zayi, olur denilir. Tarla boş , yahut tam bir imara ferdi kuvvet kifayet edemiyerek yarım kalır , az iratlı bir yaşayışla aciz başlar, ticaret ise o nisbette müteessir olarak seyrek yani az devir yapar , kazanç ta tabii az olur. Para lâyikile dönmez, faiz yükselir, emniyetsizlik başlar . Ferdi taleplere karşı kredi yapılmamak usulü yerleşir. Tesanüt zaten muntazam bir usule tabi olmadığından keyfi şekilde bir aralık hiç kalmaz .

İşte bunlar hep iktisadi teşkilâtın noksanı yahut fıkdanından çıkan ve zamana uymayan engeller ve hallerdir.

TASARRUF — İKTİSAT

Hayat mücadelesi dedikleri «geçim savaşı» nda yenilmemek ve dayanmak, yaşayışına intizam vermek, işlerinde muvaffak olmak; hastalığa karşı sefil olmamak, milletine eyilik etmek, şerefini ve izzeti nefsinin korumak, gibi ne kadar insanca ve vatanca vazifeler var ise bunların hepsini hoşnut edebilmek ancak «iktisat» ile mümkündür.

Meşhur bir söz vardır: Te'mini istikbal iki kazanıp bir yemektedir.

Firenkların «Epargne» kelimesile ifade ettikleri «tasarruf», yani para sarfında veya eşyadan bir şeyi kullanmakta onları israf ve telef etmiyerek itidal ile, dikkatle harcamak, bir de para hususunda lüzumsuz ve faydasız masrafları çekinerek kazancının bir kısmını saklayıp biriktirmek hareketi her aklı başında olan adamın en büyük vazifesidir.

Ve gine firenkların ekonomie (Economie) dedikleri «İktisat»ın manası: masrafta tertip ve nizam yani iyi idare, ve ev, aile masarifinde itidal derecesini aşmamak, daha türkçesi yorganına göre ayağını uzatmak meselesi dünya rahatı ve saadeti için çok mühim bir şeydir.

Bunun Avrupa âdetince senelik bütçesi vardır. Bunda her masraf tecrübe ve akıl ile ayrılmış, ihtiyat payası da düşünülmüştür.

Bu iki tabirin zıtları şunlardır: İsrâf, itlaf, ihtilas, sefahet... Eğlenceye sarf, haddinden fazla istihlak, öğünmek için para yemek... ilaah, hep fena ve

felâketli kelimeler; sonu pişmanlığa düşen hazin ve acı manalar...

Bu kelimelerin altında ezile ezile nihayet tutar yeri kalmayan pek mühim ve muhterem bir şey vardır ki o da maneviyat yani AHLAK tır.

Vicdanı tırmalayan ve kalbi titreten azap ve nedametlerin en büyüğü bunlardan çıkıyor. İsrâf haramdır. Çünkü müsrif ve sefil olanların evlerine ve milletlerine hayrı olmak şöyle dursun bunlara zarar da verirler, memleketi ayıp getirecek manzara ihdas ederler...

Fakat, bizim bu mukaddimemiz en iptidai ve en basit bir esası ifade eder. Yani tasarruf ve iktisat yalnız biraz para biriktirmek şeklinden ibaret değildir. Bu eski zaman için idi. Şimdi medeniyet bunu da ileriye götürdü, buna bir takım usuller ve iyi çareler, kolaylıklar buldu: faydasını hem büyüttü hem de ferdi ve hususi halden çıkararak içtimai, milli ve umumi hale getirdi. Şahısları yahut aileleri değil, bütün milletlerin her sınıfını koruyacağım dedi.

Çünkü iktisat kanunlarının gayesi içtimai genişliktir. NİSBÎ BİR REF-AHI O HEYETİ İCTİMAİYYE EFRADINA MÜMKÜN OLDUĞU KADAR YAYMAKTIR.

Meselâ 1000 kişilik bir cemiyetin on kişisi milyon sahibi, sekseni zengin çiftçi, fakat beş yüzü fakir ve dilenci olmak değildir. Bu 1000 kişinin içinde hiç bir milyoner bulunmayıp ta iki yüzü zengin, üç yüzü orta halli çiftçi ve san'atkâr, üç yüzü ufak esnaf ve yüzü sermayesiz işçi (fakat teavün sandığı var) ve ancak yüz kişisi ihtiyarlık ve malûliyet dolayısıyla o heyet ve cemiyetin muntazam ve muttarit

yardımla - gine dilenmek - sizin ölecek kısm olması daha çok mes'ut bir varlıktır .

..

Evet, kumbaraya para atmak eyidir, fakat kâfi değildir. Ve bunu herkesten ziyade çocuklar yapar, bir aralık çaya-bilir.

Sonra bu ufak ufak biriken daralar, sahibine - birikirken - bir şey getirmez. Bir de böyle bir usul, keyfi ve ihtiyari olduğu için içtimai bir şumul siması ifade edemez. O halde tasarruflar ve ekonomiler sağlam ve faidesi hem emin hem devamlı esaslar üzerine - şahsi olmaktan ziyade meslek, zümre hayatının muayyen zararlarına karşı mukavemeti müstenit olmalıdır. Büyümeğe müstait tarz ve menba'lara istinad da ayrıca düşünülmeğe şayandır.

Toplanan paraların hiç durmıyarak bir fayda ve irat getirmesi elzem olduğundan bunların perakende halde kalmaları doğru olmaz.

Bunun için medeniyet dünyası pek çok tecrübeler yapmış ve her millet kendi meyl ve istidadına göre her helde eyi bir yol tutmuştur. Bu hususta medeniyet dünyası içinde bulunduğu halde en geride ve eli boş duran biz bulunuyoruz. Bu neden böyledir diye düşünüp mükedder olmak fayda vermeyeceğinden bu hisleri bir trafa bırakarak iktisatta ilerilemek çaresini bir saadet tılsımı imiş gibi arayalım. Yani bu hususta da, vatan müdafaasında ve istiklal mücadelesindeki gibi ciddi ve fedakâr olalım, intizama, hesaba, sadeliğe alışalım ve işimiz, vazife veya san'atımız ne ise onda kuvvetlenmeğe çalışalım.

..

İktisat, tasarruf, vakıf alışmayan için güçtür, çünkü alışmış olduğu bazı mas-

raflardan vazgeçmek, bazı şeylerden kendini mahrum etmek lazım gelir. Bu, tasarrufun istihlake ait nev'idir. Fakat bir de müstahsiller iktisadı vardır. Biz bunların ikisini de birleştirmek mecburiyetindeyiz. Yani her sınıf kendi mesleki içinde bunu yapacaktır. Meselâ genç bir memur kendi mesleki dahilinde düşünecek ve diyecek ki : Şimdi 30 yaşıdayım, beş senelik bir memurum, aylığım 60 lira, otuz sene daha çalışarak tekaüt hakkını kazanırsam ve aylığım şimdikinin üç misline çıkarsa, meselâ 50 lira maaş ile mütekaüt olacağım. Bu müddet esnasında malûl olursam daha az alacağım. Ve tam da alsam o para beni rahat geçindiremeyecek. O halde, her ihtimale karşı ne yapmalıyım?

Şimdilik 60 lira maaşımdan ayda mutlaka 2 lirasıyla 20 sene müddetli bir hayat sigortası yapmalı. Senede 24 liradan 20 yılda 480 lira eder fakat 3 üncü sene nihayetinde sigortacı bana ilk defa % 3 erden % 9 ve sonra her sene % 3 tenzil edecek. Verdiğim 24 lira git gide azalacak, ben bu farkı da asıl sigortaya ilave ettiririm. 20 sene yaşarsam meselâ 600 lira alırım, bu müddet zarfında ölürsem ailem alır, hiç değilse bir ev sahibi olur. Bunu vasiyet nameme de şart olarak dercederim.

Hastalığa, sakatlık malûliyetine ve kazaya karşı gine bu sigorta imdadına yetişir. Ve ben, ayda 2 lira gibi ufak bir para ile, yarım ve hayatta tesadüf muhtemel felaketleri düşünmek üzüntüsünden kurtularak, emin bir vaziyet elde etmiş olacağım.

San'atkarın sonunda tekaüt hakkı da yoktur. O, meslek ve cemiyet müşterek sigortasına ve teavün sandığı teşkilâtına dahil olmağa mecburdur. Bunlar en

kolay , en güzel ve en lüzumlu tasarruflardır .

Eve ekmekle beraber sigorta kâğıdı da girerse o aile sefil kalmaz .

Bu ferdi ve meslekî sigortalar git gide içtimai ve millî ikincî bir şekil daha almışlardır ki pek mühimdir . çünkü o heyeti içtimaiyyeye ait hakiki bir millî serveti temsil ediyor demektir .

Evet, Avrupa'da meselâ filân milletin sigorta şirketlerinin sermayesi... milyar frank ve senevi tediye ettiği primler mecmuu... milyon gibi rakamlar neşredilir . Her sigorta sahibi mensup olduğu şirketin hissedarı demektir . İctimai yardımlar ve imdatlar, felaketlere, kazalara karşı müdafaalar , kükûmete bûs bütün yük olmaksızın bu tasarruflarda necat ve tahaffuz çarelerini her vakit bulurlar . Bunu pek mühim olan çiftçi sınıfına tatbik edersek iş daha muazzam ve vakur şekilde, yıkılmaz bir umran dünyası ve insan kuvveti, hudreti halinde tezahür eder .

Bilekler, dimağlar, emsalsiz bir sağlamlık ve emniyetle işler , hem de gittikçe büyür, ferdi kuvvetin beş, on değil belki de - mubalegasız - elli yüz misline çıkar . Bu, ne büyük bir istihkâmdır . . . Tabii afetlere, buhranlara , hulasa her zat ve zararlı şeye karşı dayanmak ve varlığına güvenmek hissi bununla beslenir . Kuraklık, sel, yangın, harp, ticaribuhan, kimseyi ümitsizliğe ve acza düşürmez . Hepsi aynı binanın yapı taşları gibi biri birine dayanıp biri birini tutup gine dururlar ve yıkılmazlar .

Çiftçi kooperatifleri, hep maddî kudretlerin , akılların ve ilmi tecrübelerin bir yere toplanmasından hasil olmuş bir danışma ve müşterek gözetme, koruma müessesesidir . Biri birinin faydasına ve

itibarına karşılıklı yardımdır . Bundaki kuvvet büyüdükçe bereket hasil olur .

Haddi zatinde pek mühim bir manayı haiz bu, «tasarruf» kelimesinin muhtelif şekilleri ve esasları vardır . Yani yalnız paradan değil, vakitten, istihsal masrafindan , kuvvetten , eşyadan , teleften , hulasa her mümkün olandan iktisat , çiftçi yahut san'atkar her müstahsili rakabet meydanında muvaffak ve korkusuz mevkide bulundurur . Böyle nevilere ayrılan tasarruf tabii yalnız para biriktirmek ve ya masrafı kısmak degildir . Bu hususta milletlerin ahlaki meyilleri bazı farklar yapar : Meselâ fransızlar para biriktirir ve sağlam esham ve hisse senedatı alarak faizinden istifade ederler , sigorta ise umumi gibidir .

İngilizler paralarını kazanç getirecek işlere koymazdan evvel sigortalarını temin ederler . Almanlar da içtimai teavün ve sigorta hemen umumi derecede münteşirdir . Fakat içlerinde fransızlar kadar sebat ile azdan çok yapan ve gayet hesaplı bir kanaatle ihtiyatkârlık sayesinde zengin olan hemen yok gibidir . Sonra, Fransa çiftçisi hem malumathı hem de çok muktasittir . San'atkarları ise zevka ve bedii tezyinata ait eşya imalinde birinci derecede muvaffak olan, pahalı ve güzel eşya mucidi adamlardır .

Bizde de Şarkın bediiyyâtı toplanmıştı . En güzel eşya yapanlarımız vardı , fakat çiftçilik ve ticarette terekki etmemek felaketi san'ate rağbeti yani para ile ve servetle yardımı kestüğinden hepsi birden zamanın ihtiyacını ve medeniyet hislerini hoşnut edemedi . Zevka, sefaya haddinden ziyade temayül keselerimizi sarstı . Çünkü tasarruf işlerinde cahil olduğumuz farkına varamadık ...

Bu noktai nazarı aşağıda serbestce tetkik edeceğiz :

Bizim iktisadi cehlimiz istibdat devrinin yadigarıdır .

Elektirikten , otomobilden , harp gemisinden , patlayan ve ateş alan her şeyden korkan , Türklerin ecnebilerle ihtilatından sinirlenen , Avrupa ile hususi münasebattan ürken , her türlü teceddüt ve inkisafı kendi ihtiyat ve itikadına tatbik etmek isteyen padişah , kendine daima muhtaç olan meslek erbabile , yani memur sınıfla bir velinimet gibi meşgul olmuş , ve bunun neticesi millet içinden ferdan fert zabıt , doktor ve sivil memur yetişerek bütün san'atlar , ticaretler « kapitülasyon » denilen ecnebi imtiyazlarından istifade eden Avrupalı yabancılarla , askerlik yapmayan gayri müslimlerin elinde kalmış ve bunlar türkün görgüsüz çiftçisi ile müstehlik memur sınıfının sırtından milyonlarca servet yapmış , krediyi , komisyonculuğu , bankerliği hep kendileri iera ederek tasarruf ve iktisat ilimlerinde usta olmuşlar , ve , diyebiliriz ki , düne kadar

Türkleri kendi faydalarına çalıştırmışlardır . Sonra , meşrutiyet devri ve bunun ilk iki senede teessüsü , siyasi ve idari teşkilâtı , derken İttihatçı , İtilafçı mücadeleleri , Balkan harbi ve mağlubiyeti , Tarablus garp hadisesi , bütün milleti iktisadiyatın gayri bir takım siyasi meselerle işgal ettiğini müteakip Cihan Harbi yahut « Harbi Umumi » âfeti her yeri alt üst etmiş , nece muazzam imparatorluklar mahvolarak yeni yeni devletler ve ekseriyetle cumhuriyetler teessüs etmiş ; bu meydana siyasetten ziyade yeni hudutlar gümrükler , milli menafi şeraitine tabi şırf iktisadi katmerli inkılaplar , hassas tahavvüller , gergin muvazenesizlikler ,

pek büyük harp hasarları , milyarlarca lira zararlar tahripler , biri digerine zıt cereyanlar , ve hatta 16 milyon-eli ayağı tutar-insan zayıfatı olmuş , ve denilebilir ki bütün milletler bir aralık sersemliyerek kendini kaybedenler gibi şaşkın halde kaldıktan sonra ancak ve ancak iktisadi zaruret ve mecburiyet karşısında mülhazalâ davranmak hareketine bir kurtuluş , tek bir yaşama ve düzelme çaresi olarak sarılmıştır . İşte en neticeli ve kat'i inkılap bu noktadan görünmüştür .

Bize gelince , harbi umumi neticesi imparatorluk ülkesinden dört beş devlet çıkmak suretiyle inkisama uğradıktan ve uzun bir mütareke beliyesi yetmiyor-muş gibi fevkalâde ve yıkıcı hucumlara karşı harikalar göstererek birde milli mücadele ile vatani kurtardıktan sonra Büyük Gazinin azmi ve muvaffakiyeti sayesinde yurdumuzu hakkiyle benimsiyerek temiz ve hür bir nefes olabildik .

Fakat bu defa da tahirine vakit bulmadığımız « iktisadi » vaz'iyet bizi sarsmak istedi . Çünkü hazırlığımız yoktu , çünkü zararlarımız çoktu , ve çünkü iktisadi bir an'ane ve evelden müesseses bir cihazımız olmadığımızdan her şeyi yeniden vücuda getimeğe muhtaç idik .

Buna harp cefaları ve mahrumiyetlerinin - her yerde olduğu gibi - bizde de hissi ve beşeri bir aksülameli , yani bir nevi (oh !) demek ihtiyacı uyandı .

Sevinç , şükran ve iftihar gibi , en layık olduğumuz , en meşru , duygularla zımana emniyet gösterdik . Sigorta yapacağımız yere gramofon aldık , yerli çorap yerine ipekten giydik , tesirâtı hariciyeye karşı manevi vücudumuzu muhafaza yerine vatani gıdayı ihmal ile tuvalete , sinemaya , gösterişe daldık . Hepimiz alafıranka , hepimiz zengin güzükmek , Garbın renklerine , incisine , boncuguna - ta

en vazî köylümûze kadar - evelki gibi aldandık . Eski alıştığımız şeyleri arayarak mazinin esasız zevklerini idame etmek istedik . Fakat bunların hiç birinde danışıklı ve ictimai yahut - daha doğrusu yeni Türkiye nin yeni varlığıyle mütenasip - milli bir topluluk ve müşareketle hareket etmedik .

Büyük Gazi münasebet geldikçe cümhuriyetin feyzinden , onu izaz için çalışmak ve imar luzumundan , iktisadın ehemmiyetinden bahsetmiş , ictimai konferans şeklinde nutuklariyle bizi ikaza lütfetmekte de büyüklük göstermişlerdir .

Bu gün gine bu büyük kurtarıcı ve milliyetçi hâmimizin rehberliklerine en çok bu iktisadi teşebbüslerde muhtacız .

Çok çalışmak ve hesaplı çalışmak esasına müstenit - teşkilâtli - bir iktisat yolu tutmak zamanı kapımıza gelmiş , bizden iş ve eser istiyor . Buna her kes kendi haline göre dımağı ve ya bedeniyle tam bir cevap ve muknî teminât vermeli .

Avrupa'nın ictimai iktisat teşkilâtında şu sandıklar vardır :

- 1 — Kazaya karşı sigorta .
- 2 — Ölüme » »
- 3 — İhtiyarlığa karşı milli sandık .
- 4 — Tasarruf sandıkları .

5 — İşçilerin muavenet ve tekaüt sandığı .

6 — Tevdiât ve teslimat sandığı .

7 — Denizde çalışanların ma'lûller sandığı .

8 — İctimai basiyret sandığı .

9 — Mektepler sandığı (nahiye ve belediyelerde)

10 — İlmi ve fennî taharriyat sandığı .

11 — Çiftçi kredi sandığı .

12 — Sınai müessesat yardım sandığı .

Bu müşterek ve müteakabil yardım ve teshilât sandıkları teşkilâtından başka muhtelif istihsalât için her memlekette binlerce istihsal ve istiblak kooperatifleri , meslek ve esnaf birlikleri , sanayi ve ticaretin inkişafı ve beynelmilel rakabete karşı mukavemet ve tefevvuk için mali itibar müesseseleri , köylü bankaları , harpten sonra ihdas edilen «ucuz mesken inşaat şirketleri» hep iktisadi teazzuv ve tesanüt gayesine vusul için yegâne çare ve tedbir netayicidir .

Bunlara bakınca derhal anlaşıyor ki bu günün yaşayışı ve ictimai bir istiklal bulması hiç basit olmayan bir takım teşhizat ve kuvvetlere muhtaç ve devamı ancak bu suretle mümkündür .

Ali Suat